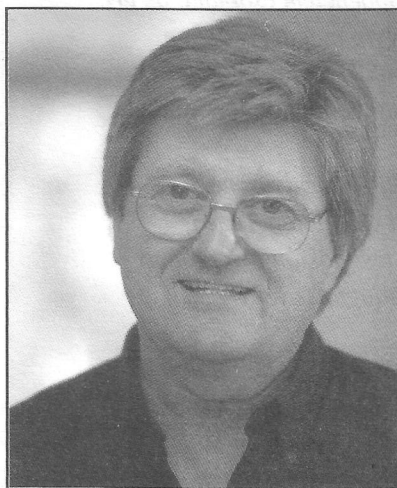

KALÁSZ MÁRTON
Nagy Gáspár
 emlékezete

Verseinek hajnali olvasásával búcsúva az elhunyt Nagy Gáspártól, Czesław Miłosz soraira eszmélek (maga Nagy Gáspár idézi mottóként egyik meghatározó költeménye, *A valóság égető nyelve* elején: „Századunk tragédiái nemegyszer afféle tesztet jelentettek a költészet számára, melyek lehetővé tették, hogy fölmérhessük, mennyi valóságot bír el a költészet”. Miłosz gondolatának, ha valaki, Nagy Gáspár lehetett modellje. Költésztünk, a magyar, hogy mennyit bírt el, mondjuk; a hetvenes–nyolcvanas években, többek között Nagy Gáspár líráján, különösen két versének földidézésével szoktuk mérni. Egyik *A fiú naplójából*, a másik az *Öröknyár: elmúltam 9 éves*. Hajlamosak voltunk egyáltalán Nagy Gáspár költői, szellemi (s mindannyiunk erkölcsi) rangját e két vers környezetében mérni – holott nyilvánvaló, a költő e politico-lírai megnyilatkozása a költői előzménnyel, az olvasót 1968-ig visszavezető versmennyiséggel együtt tett világossá, érthetővé, szinte természetszerűen bekövetkezővé egy gesztust. Nagy Gáspár addigi, ifjúkori művei, szellemi attitűdje valójában már előkészítette a „júdásfa” metaforáját s a két metszően intó sort: „és nekünk nem szabad feledNI / a gyilkosokat néven nevezNI”. A monogram nyílt titokként robbant, nem kellett megfejteni – a hozzá fűződő tragédiát lehetetlen volt ezután nem egyértelművé tenni, nem azzá lényegíteni, amit egy ország számára jelentett. Nagy Gáspár munkásságának summája innen nézve vált összefoglalhatóvá. A két költemény az életmű cezúrájának látszik.

Valójában azonban nincsen ennek az ifjúkortól egyöntetű, következetes és kivételes életműnek cezúrája. Per-

sze kezdetől csábítanak évszámok, az egyik 1968. Nagy Gáspárnak már korai versei tagadhatatlanul történeti fordulókra keltezettek, érzékenysége nyilvánvalóan s föltűnően közép-európai és egyetemes vonzalmú egyaránt. Idézhetők a legelső vers sorai: „már az eligazodási / nehézségek ismételtetése / teszi bonyolulttá / a világot”. Tudva, régióinkban nem csak a

Nagy Gáspár (1949–2007)

költői eszmélkedés kényszerül efféle *eligazodással* egybekötődni – a fölismerés, amelyet Nagy Gáspár tehetsége már itt föltételez, egész életpályákat meghatároz. Azon aztán már a karakter ereje munkálkodik, hogy ki nem merülhetünk az elbizonytalanságban, s művünk se legyen a végleges elhúzóadás dokumentuma – a tragikus magaslakok időről időre példaszűrűek. Nagy Gáspár gondolkodásán óhatatlanul József Attila szellemjegyét is ott érezhetjük – majd a választott kortárs példák, Nagy László, Kormos István, Jékely Zoltán, Pilinszky János (de említhetnénk lengyel mesterek, Czesław Miłosz, Zbigniew Herbert nevét) abban segítik, abban is: hogy költészete lehetőleg kellő elosztású legyen, a mindenkor égető *lokálterminusok* kimondásában s az egyetemesre való tudatos törekvésben. A vers olykor talán épp ott rugaszkodhatik el aztán alkalmiságától (ez Nagy Gáspár fölismerése is), ahol legkonkrétabb kí-

vánna lenni – „aki akar, helyet is cserélhet / a sír szélén ülőkkel, / de szabadon temetkezhetik vissza a holt, / és szabad elvonulást kaphat az élő”. Szinte névtelen módján monotonizáló beszédrészlet aztán: „a mi *teendőnk* tehát a föntiekből következik”.

Ha Nagy Gáspár emberi szelídségére hivatkozunk, a költőben a konokság s az elszántság nemes értelmezésű jelzői között válogathatunk. Mindenkori erőt adó forrása a gyerekkor, az abból hozott hagyomány s a diákévek indítatása következtében őrzött s kiteljesedett hit, a babitsi ihletésű „kéksapkás diák-ködökből még itt remeg / a Psychoanalysis Christiana”. Innen pontos ív vezet a *Tékozlók imája* soraihoz: „ezért is *benne* vagyok az *útban...* / visszakitapintani szándékok beteltét / hát haza és hozzád tévedek Uram”. Ez nem csupán nagy igényű bölcséleti összefoglalása tétjeinknek és létproblémáinknak – ama Nagy Gáspárt is világosan mutatja, aki szép s egyéni metaforákon érelve művét jogot formál, hogy munkássága *lecsupaszított* nyelvre s *igényes* gondolatra épülő legyen. „Az igazság szépsége az egyetlen fogódzója” – mondja Ágh István róla rajzolt, elmélyült portréjában.

A „nagy nyári délután” lélekemelő látomása (amikor „megszólalnak / mind a négy égtáj felől / a harsonák”, s „holt és eleven – / főszereplőként találkozik / a RENDEZŐVEL...”), e sajátos, „megrendítő” derű s optimizmus időnként tündöklés, amelyben a költő „könnyűnek érzi magát”. Ezt is, az elkomorulás szemmel látható viselését is erősíti a tudat, amely szerint: „Egyszer mindent az Ő szemével látunk / jót és rosszat / a tékozlót és tékozlóhatatlant”. Egyfelől. Másfelől utolsó pillanatig várta a lenti történet teljes feloldása magára, a „ránk bízott remény” miatt él a szembeszegülés, a könnyebbségünket halogató summa.

A világ ereje szemünkben időnként fogyni látszik. Nagy Gáspár küzdött, hogy fordítson e világ jellemhiányain.